

3. Медведева І. Я., Шишова Т. Л. Діти нашого часу. - М.: Изд-во храму Трьох Святителів на Кулишках. -2003. - С. 100-103.
4. Не такої як всі. - М.: Даниловський благовістник. - 2000. - С. 39-44.
5. Кравцова М. Ілля Муромець проти Супермена, - Фаворь.- 2003. -С. 16-20.

УДК 37. 018. 1:316. 758

Коган О. В.

ДЕСОЦІАЛІЗУЮЧИЙ ВПЛИВ ПОМИЛОК СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

В статті висвітлюються питання впливу помилок сімейного виховання на соціалізацію дітей та підлітків. Розглядаються різні форми дезадаптації та безпосередній вплив неправильного сімейного виховання на виникнення соціальної дезадаптації дітей. Визначаються основні напрямки подолання кризовості сімейних відносин на сучасному етапі.

Ключові слова: дезадаптація, криза в сім'ї, помилки сімейного виховання.

В умовах шкільного, сімейного та суспільного виховання ті чи інші форми дитячої дезадаптації сприймаються педагогами та батьками як «важковиховуваність». Важковиховуваність передбачає супротив дитини цілеспрямованому педагогічному впливу, викликаний самими різними причинами, які включають прорахунки вихователів, батьків, дефекти психічного і соціального розвитку, особливості характеру, темпераменту, інші особистісні характеристики дітей.

В основі дезадаптації, що викликана патологіями психічного розвитку та нерво-психічними захворюваннями лежить функціонально-органічне враження центральної нервової системи. Ця дезадаптація може носити стійкий, хронічний характер. Можна виділити і так звану психогенну дезадаптацію (фобії, нав'язливі звички), яка може бути викликана соціальною, шкільною, сімейною ситуацією.

За даними В. Е. Кагана 15-20% дітей шкільного віку страждають тими чи іншими формами психогенної дезадаптації і потребують комплексної медико-педагогічної допомоги [1].

Психосоціальна дезадаптація пов'язана з статево-віковим і індивідуально-психологічними особливостями дитини. До стійких форм психосоціальної дезадаптації можна віднести акцентуації характеру, неблагоприємні особливості емоційно-вольової, мотиваційно-пізнавальної сфер, включаючи такі порушення, як зниження емпатійності, індиферентність інтересів, низька пізнавальна активності, дефекти вольової сфери і т. д.

Соціальна дезадаптація проявляється у порушенні норм моралі і права, в асоціальних формах поведінки і деформації системи внутрішньої регуляції, ціннісних орієнтацій, соціальних установок. При соціальній дезадаптації порушується процес соціального розвитку, соціалізація індивіду.

Причин соціальної дезадаптації є багато. Однією із них є неправильне сімейне виховання. І хоча в наш час сімейне виховання неможливо розглядати окремо від шкільного, суспільного виховання, основна роль сім'ї, щодо виховання дитини, незрівнянна з іншими соціальними інститутами [5]. Саме сім'я є для дитини одночасно середовищем проживання і виховання. Вплив сім'ї на всіх вікових етапах є основним для виховання, розвитку і соціалізації дитини.

У наш час провідні науковці у області педагогіки, соціальної педагогіки, психології наголошують на ознаках кризи сім'ї у сучасному суспільстві.

Причинами кризовості сімейного інституту є наступні об'єктивні фактори:

- соціально-економічні - розшарування суспільства, внаслідок переходу до ринкових умов, зменшення рівня життя великої кількості сімей, погані житлові умови;
- медико-санітарні фактори - екологічно неблагоприємні умови, хронічні захворювання батьків, шкідливі умови виробництва, неправильна поведінка членів сім'ї, нездоровий спосіб життя;
- соціально-психологічні фактори - сім'ї з деструктивними емоційно-конфліктними відношеннями подружжя, педагогічна неграмотність батьків, деформовані ціннісні орієнтації, падіння авторитету батьків, загострення конфліктів;
- кримінальні фактори - алкоголізм, наркоманія, аморальний спосіб життя подружжя, насилля в сім'ї [6].

Наслідком кризи у сім'ї є перш за все те, що сім'я не реалізує у домашній мірі свою головну функцію - виховання дітей.

В Україні, при достатньо високому рівні розвитку інститутів сім'ї та батьківства, які формувались на протязі багатьох поколінь,

склалась парадоксальна ситуація - у нас одна з найбільших кількісних соціальних сиріт (дітей, що позбавленні батьківського піклування при живих батьках); у нас велика кількість закладів для дітей-сиріт, та дітей позбавлених батьківського піклування, у нас велику кількість дітей, що виховуються у сім'ях можна назвати соціально дезадаптованими, якщо опиратися на трактування сучасних вітчизняних та закордонних вчених.

Ця ситуація є надзвичайно загрозливою, і як приклад - вже зараз ми за рівнем дитячого та підліткового алкоголізму тримаємо перші місця у Європі, та і у світі.

Як вже зазначалося вище, роль сім'ї у вихованні та соціалізації дитини є провідною.

Дитина знайомиться із оточуючим світом спілкуючись із матір'ю. Яке буде емоційне спілкування на перших етапах життя, таким і буде емоційний світ людини у подальшому.

Відношення «батьки-діти» носять велике виховне навантаження і визначають стиль виховання у сім'ї.

Якщо говорити про соціальну дезадаптацію дітей, то необхідно виділити наступні стилі та помилки сімейного виховання, які призводять до цього явища:

- 1) жорстоко-авторитарний стиль виховання - батьки, що зловживають фізичними покараннями. Як правило, до такого стилю відносин більш схильний батько. Діти в таких сім'ях, як правило ростуть агресивними, жорстокими, намагаються ображати слабких, беззахисних.
- 2) педантично-підозрілий стиль - батьки не довіряють своїм дітям, контролюють кожен їх крок, намагаються ізолювати від однолітків, контролювати вільний час дитини, коло його інтересів. Діти ростуть замкненими, оздобленими, не мають друзів. В подальшому розвивається «морально-споживацька позиція» - не вміня жити «власним розумом», бажання підкоритися думці та волі оточуючих.
- 3) байдужість - батьки байдуже ставляться до своїх дітей і діти відчувають себе зайвими. Часто це трапляється, коли мати виходить заміж вдруге, і діти від першого шлюбу стають «непотрібними» у новій сім'ї.
Такі діти намагаються знайти доброзичливе ставлення не у сім'ї, часто стають членами певних груп, де шукають не байдужого до себе ставлення.
- 4) виховання по типу «кумиру сім'ї» - батьки виконують всі забаганки дитини, неадекватно відносяться до успіхів і невдач

своєї дитини; це трапляється часто у сім'ях, де народжується «пізня дитина», або у немолодих батьків. Дитина росте егоцентрична, розбещена, непристосована до оточуючого світу.

5) непослідовний стиль - батьки не дотримуються послідовної виховної тактики у сім'ї.

Виникають різкі емоційні перепади у відношенні із дітьми - від покарання, сліз, сварок до пестощів і вмовлянь. Це призводить до втрати батьківського впливу на дитину, яка стає непередбачуваною, нехтує думкою батьків.

Перераховані приклади далеко не вичерпують типові помилки сімейного виховання.

Усі прорахунки сімейного виховання мають негативний вплив на формування особистості дитини, її соціалізацію.

Особливо важкими є наслідки жорстоко-авторитарного стилю та насилля у сім'ї.

Відомо, що насильство в сім'ї є однією із основних причин соціальної дезадаптації дитини; сприяє формуванню у неї негативних уявлень про себе; є чинником виникнення девіантної поведінки.

Діти, які проживають у сім'ях, де панує насильство мають певні соціально-психологічні особливості, а саме:

- дратівливість, невірноваженість, збудливість, слабкий контроль імпульсів;
- стресові розлади та психологічні скарги, депресії;
- високий ризик алкогольної та наркотичної залежності, сексуальні збочення, втечі з дому, страхи;
- низька самооцінка;
- незрілість у стосунках з однолітками; соціальна ізоляція, а також ізоляція від однолітків до повної втрати контактів з ними, слабкі соціальні навички;
- відчуття незахищеності, постійний страх за своє життя, почуття залежності;
- демонстрація агресії чи пасивності;
- непевність щодо прийнятої поведінки [3].

Питання насильства у сім'ї у нашому суспільстві ускладнюється, ще й тому, що велика кількість батьків є педагогічно безграмотними, а до порад фахівців не бажають та ї не хочуть прислуховуватись в силу історично сформованих стереотипів.

Питання про фізичне покарання дітей, не знаходять одноголосної відповіді у різних сім'ях. Підвищена емоційність у

відношеннях батьків і дітей може виражатися у спалах гніву, агресії і т. д.

Відомий психотерапевт В. Леві у своїй книзі «Нестандартна дитина» вважає, що фізичне покарання дітей до 3 років призводить до подавлення активності дитини, виникнення у неї неврозів, погрожує загальному розвитку дитини.

Покарання дитини 7 років і старше у присутності сторонніх людей і особливо однолітків призводить до публічного приниження і, як наслідок, заниженої самооцінки у дитини.

Покарання із застосуванням сили дівчат старше 10 років і хлопців старше 14 років призводить до певних психічних деформацій.

Систематичне погрожування фізичним покаранням формує у дитини відчуття незахищеності, знижує самооцінку, формує агресивну поведінку.

Безумовно те, що педагогічна недієздатність сім'ї, а особливо насильство в сім'ї повинні попереджуватись задовго до того, як дитина потрапляє у поле зору фахівців. Так у свій час В. О. Сухомлинський починав педагогічну освіту подружжя на етапі, коли вони лише готувались до народження дитини.

У виховній та профілактичній роботі з такими сім'ями особливо важливими є своєчасність і комплексність дій всіх фахівців.

На практиці нерідко трапляється, що сім'я і школа займають по відношенню один до одного ворожу позицію, що тільки ускладнює стан дитини. Така позиція часто пояснюється тим, що вчитель стає джерелом тільки негативних емоцій у батьків, інформація подається лише у чорних барвах. Поступово батьки уникають спілкування, взаємодії із школою.

У свою чергу часто вчителі не бажають втручатися у сімейні справи, займають байдужу позицію по відношенню до абсолютно явних помилок сімейного виховання, не ставлять до відома соціальні служби про випадки насильства у сім'ї.

Одним із мотивів вчителів є небажання втручатися у складні сімейні відносини, намагання зберегти сім'ю, не дивлячись ні на безвідповідальне батьківство, ні на агресивне поведіння одного із членів сім'ї.

Вище перераховані та інші фактори стоять на заваді вирішення проблем сімейного виховання.

Безумовно, що проблема педагогічних помилок у вихованні, насильства у сім'ї є набагато складнішою, глибшою ніж відношення школи і батьків, батьків і соціальних служб.

Вирішення цієї проблеми є завдання багатьох ланок соціально-педагогічних служб.

Одним із шляхів подолання негативного впливу сімейного виховання, на нашу думку, є формування у суспільстві більш високого ступеня довіри до превентивних соціально-психологічних служб. Взаємодія шкільного психолога, соціального педагога, соціальних служб для сім'ї та молоді із сім'єю допоможуть вирішити різноманітні конфліктні ситуації, посприяють розумінню батьками індивідуальних статево-вікових психологічних особливостей своїх дітей, сформуєть нові форми соціально-рольової поведінки подружжя, батьків, дітей. Ці служби мають здійснювати психологічну корекцію соціально-рольової поведінки, спілкування педагогів, співробітників інспекцій по справам неповнолітніх, тобто тих установ, чия діяльність безпосередньо пов'язана з «важкими» дітьми, підлітками та неблагополучними сім'ями.

In the article light up the questions of influence of errors of domestic education on socialization of children and teenagers. The different forms of breaking adaptation and direct influence of wrong domestic education are examined on the origin of social breaking adaptation of children. Basic directions of overcoming of crisis of domestic relations are determined on the modern stage.

Keywords: *breaking adaptation, crisis in families, errors of domestic education.*

СПИСОК ОСНОВНИХ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андреева Г. М. Социальная психология, - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980.
2. Дети социального риска и их воспитание. Учебно-методическое пособие / Под ред. Л. М. Шипицыной. - СПб.: Речь, 2003. - С. 144.
3. Коваль Л. Г., Зверева І. Д., Хлебик С. Р. Соціальна педагогіка. Навч. посібник. - К., 1997.
4. Леви В. Л. Нестандартный ребенок. - М.: Знание, 1983.
5. Социальная педагогика: Курс лекций: Учебн. пособие для студ. высш. учебн. заведений / Под общ. ред. М. А. Галагузовой. - М.: Гуман. изд. центр ВЛАДОС, 2001.

6. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. - К., 2002.

УДК 37. 018. 32: 343. 121. 5

Копійчук Т. І.

РОЛЬ ІНКОЛИ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ №2 ЩОДО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З НИМИ

Стаття присвячена особливостям роботи школи-інтернату №2 м. Кам'янець-Подільського щодо захисту дітей від жорстокого поводження з ними.

Ключові слова: *дитина, особистість, батьки, насильство, проблемна сім'я, сімейне виховання.*

Однією з актуальних проблем, які стоять перед сучасним українським суспільством, є подолання і профілактика будь-яких проявів насильства щодо дітей та молоді. Слід відзначити, що дана проблема лише стає предметом широкого громадського та наукового обговорення в Україні.

Формування людини - складний процес, який здійснюється як у результаті цілеспрямованого виховання, так і під впливом різних стихійних факторів. Визначальну роль у становленні особистості відіграє виховна діяльність такого суспільного інституту, як школа, оскільки саме в Шкільні роки закладаються всі базові цінності, орієнтації, засвоюються основні норми взаємовідносин, здійснюється мотивація соціальної поведінки [1].

Однак, школа - не єдине місце, де формується і здобуває соціального досвіду особистість. У вихованні і соціалізації особистості беруть участь різні соціальні інститути, такі як: сім'я, різноманітні дитячі об'єднання, громадські організації. Тому, школа повинна враховувати особливості виховного впливу навколишнього середовища, сприяти встановленню оптимальних взаємин із соціумом, а також створенню цілісного виховного простору. Найбільш ефективною моделлю взаємин між школою і соціальним середовищем, зокрема є сім'я, їхня взаємодія.

Сучасні економічні перетворення, демографічні проблеми, криза в політиці, культурі - все це відбивається на життєдіяльності